

Populismus a jeho publikum: Rezonance populistického diskurzu s kulturními predispozicemi nižší střední třídy

Johana Chylíková
Sociologický ústav, AV ČR, v. v. i.

Výzkumná otázka:

Jak prvky populistického diskurzu (významy na mezo úrovni) rezonují s kulturně zakořeněnými ideologickými/kulturními predispozicemi české nižší střední třídy (významy na mikro úrovni)?

Mezo úroveň << Rezonance >> Mikro úroveň

Strana populistické nabídky << Rezonance >> Strana populistické poptávky

Významy na mezo-úrovni využívané populisty ke konstrukci diskurzivních elementů „dobrý lid“, „zkorumpovaná elita, „nepřítel lidu“

Významy na mikro-úrovni používané v třídní kultuře NST ke konstrukcím skupin „lidé jako já,“ lidé v hierarchii pode mnou (chudí) a nadě mnou (bohatí)

Teorie populismu: **Morální a kulturní dimenze populismu**

Morální:

Společnost je populisty diskurzivně konstruována jako dvě antagonistické a homogenní skupiny ve střetu (dobrý lid, zkorumpované elity; Mudde, 2004).

(+ nepřítel lidu)

Morální kritéria: **lid je morální, ctnostný, elity jsou korumpované a nemorální** (nepřítel lidu taktéž)

Kulturní:

Používání kulturních významů pro konstrukci leadera (jeho/její diskurz, performance) a skupin lidu, elity a nepřítele

Proč se zabývat resonancí?

Aby publikum rozumělo významům politického sdělení a dekodovalo ho jako hodný jeho podpory, **musí významy na mezo úrovni (morální a kulturní) rezonovat s významy na mikro úrovni, které jednotlivci používají k chápání sociálního světa.**

Významy na mezo úrovni českého populismu

Zdroj: diskurzivní analýzy (Havlík, 2019; Bušíková & Guasti, 2019; Klimeš, 2022; Kim, 2020)

Hlavní české populistické strany zohledněné v této studii:

ANO (technokratický), **SPD** (nativistní, welfare šovinismus)

Významy mezo-úrovně:

- **Nesou silnou morální konotaci**
- Obsahují i kulturní konotace

Mezo-úroveň	Lid (homogenní) Morální nadřazenost	Elita (homogenní)	Nepřítel (“Nepřizpůsobiví”, homogenní)
Obyčejnost	Ano	Ne	Ne
Práce (tvrdá a poctivá práce)	Ano	Ne	Ne
Poctivost/čestnost	Ano	Ne	Ne
Podnikavost	Ano	Ne	Ne
Zodpovědnost	Ano	Ne	Ne

- **Lid:**
 - Homogenní skupina tvrdě pracujících poctivých disciplinovaných morálně nadřazených elitě podnikavých
- **Elita:**
 - Politici z tradičních stran nepoctiví, líní, nespolehliví
- **Nepřítel:**
 - (diskurz **SPD**)
 - konstrukce „nepřizpůsobivých“ (welfare šovinismus: nezaslouží si sociální dávky), zástupné označení pro Romy)
 - cíleně se vyhýbají práci, líní, nepoctiví, parazitující na lidu

Významy na mezo úrovni českého populismu

Sociokulturní dimenze českého populismu:

ANO: leader Andrej Babiš klade důraz sociokulturní významy spojené s obyčejností.

- Miliardář AB performuje „obyčejného“ muže, přátelského chlapíka, který má radosti a starosti obyčejného českého člověka

Významy na mikro úrovni:

Teorie

Významy identifikovány na základě konceptu symbolických hranic (symbolic boundaries) (Lamont, 2000)

- Morální a kulturní SB
- Vztahující se k sociálním třídám

Jaké symbolické hranice vytyčují příslušníci české nižší střední třídy?

Na základě jakých významů vytvářejí skupiny „lidí jako jsem já“, a lidí, nacházejících se v socio-ekonomické hierarchii pode nimi a nad nimi?

Morální a kulturní významy/kategorie používané ve vytváření symbolických hranic

Významy na mikro úrovni:

Data a metoda

Kvalitativní metodologie
(hloubkové rozhovory)

- V oblasti politologického výzkumu populismu je kvalitativní metoda používána vzácně
- Přestože může přinést podstatné výsledky

Populace:

- Česká nižší střední třída (cca 1/2 české populace), pracující
- Charakter zaměstnání: manuální nebo ve nižší pozice ve službách
- Vzdělání: max středoškolské
- Region: 9 ze 14 krajů ČR
- 23 hloubkových rozhovorů, IV-X/2023

Mikro-úroveň: Homogenní společnost

1) Odpor kategorizovat jednotlivce do sociálních tříd

- Nehodnotit na základě ekonomické situace
- Vnímání společnosti jako více méně socio-ekonomicky homogenní (velká skupina uprostřed)
- Důraz na individuální hodnocení každého jednotlivce

2) Morální kritéria hodnoty člověka:

- Hodnocení jednotlivce založeno na jeho charakteru a snahy v životě => morálně zakotvené uvažování o společenské hierarchii

=> Rezonuje s populistickou konstrukcí lidu jako homogenní skupiny a s populistickým důrazem na morální hodnocení

Mikro-úroveň: Lidé

- Obyčejný člověk= normální člověk
 - normální člověk = člověk jako já
 - Lidé pod a nade mnou = nenormální
- „Normální“ se vztahuje k internalizovaným normám životního stylu, práce a chování.

Vlastnosti normálního člověka:

- Poctivý
- Slušný
- Spolehlivý
- Skromný
- Tvrdě pracující
- Férový (k ostatním lidem)
- Pomůže ostatním

1. Vlastnosti korespondují s významy na mezo-úrovni
2. „Ne-normalita“ lidí pod a nad koresponduje populistickému dělení společnosti, ve které je lid referenčním bodem

Mikro-úroveň: Lidé pod

Důležitost významu **práce** + odpovědnost a slušnost

Vysvětlení nižší socio-ekonomické pozice chudých = důsledek individuálních vlastností (pasivita, lenost, špatný úsudek, nedostatek ambicí a inteligence)

Rezonance s narativem o „nepřizpůsobivých“ a jejich nezaslouženosti sociálních dávek

Mikro-úroveň: Lidé nad

Postaveno především na významech normality (normálnosti; „bohatí nejsou normální“), práce a poctivosti

Explicitně morální uvažování o bohatých lidech

Negativní morální vlastnosti bohatých: arogance, snobství, nepoctivost, **dávány do kontrastu s poctivými a upřímnými způsoby „normálních lidí“**

Kritizováno jejich povýšené a arogantní chování k “normálním lidem”

=>

Toto stavění symbolických hranic ústí v konstrukci dvou typů bohatých jednotlivců: 1. arogantní a 2. „normální“ bohatý

Výsledky : Významy na mikro úrovni, vytváření třídních symbolických hranic

Mikro-úroveň: „Normální bohatý“ jako součást lidu

1) Arogantní bohatý NEGATIVNÍ PERCEPCE

Povyšuje se nad ostatní, chlubí se svým bohatstvím

2) “Normální bohatý” NADMĚRNĚ POZITIVNÍ PERCEPCE

Poctivý, rovnostářský, „v pohodě“, vřelý, přátelský, má "normální" životní styl (oblečení, pije pivo s kamarády v hospodě, dokáže pracovat rukama

Jeho „normální (+)“ charakter se nezměnil, když získal bohatství

„Normální bohatý“ = je to jeden z nás, který je lepší než my

Morálně konotovaná dichotomie arogantního a normálního bohatého je doplněna významy pracovitosti (tvrdě pracovat), podnikavosti a zodpovědnosti („normální“ člověk, který si zaslouží úctu za to, co dokázal)

Konstrukce „normálního bohatého“ silně rezonuje s populistickou konstrukcí leadera jako obyčejného člověka

Závěr

- Studie nachází podstatný překryv mezi mezo a mikro-úrovní významů, a tedy rezonanci populistických narativů s ideologickými/kulturními předpoklady publika.
- Morální kritéria hodnocení jednotlivců potvrzují morální dimenzi populismu.
- „Normálnost“ jako kategorie hodnocení potvrzuje kulturní dimenzi populismu.
- **Čeští populisté poskytují srozumitelný narativ o sociální realitě, který čerpá z české kultury (kultury NST), a jako takový může být jednoduše dekodován, chápán a přijat lidmi z nižší sociální třídy.**
- Pozorovaná rezonance není pouhé „populisti říkají, co chtějí lidé slyšet,“ ale **aktivace hluboce zakořeněných socio-kulturních významů, které nižší sociální třída používá k porozumění sociálnímu světu.**

S PODPOROU

**Národní
plán
obnovy**

**Financováno
Evropskou uni**
NextGenerationEU